

УДК 811.111+81'42

Г.П. Апалат

*кандидат філологічних наук, старший викладач
(Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка)*

Використання непрямих мовленнєвих актів у текстах-інтерв'ю сучасної англomовної преси

Інтерес до вивчення певного типу тексту зумовлює необхідність виявити й описати його структурні, семантичні, прагматичні особливості та дискурсні характеристики. Лінгвістичні дослідження останніх років характеризуються зростанням інтересу дослідників до розгляду дискурсу, який ґрунтується на безпосередній взаємодії його учасників (face-to-face discourse type), що зумовлює актуальність розгляду текстів-інтерв'ю в пресі (journalistic interviews).

Цей дискурс неодноразово привертав увагу дослідників: проблеми мовленнєвої взаємодії комунікантів, їх мовленнєві стратегії, роль питально-відповідних послідовностей у конструюванні змісту дискурсу, мовний портрет особистості, прагма-аргументативні особливості запитань тощо досліджувалися у прагмалінгвістичному, аргументативному, етнографічному аспектах у різних діалогічних дискурсах. Інтерес до дискурсу такого типу пов'язується з розглядом функціонування мови в її відношенні до різноманітних сфер соціального, матеріального й духовного життя. Об'єктом лінгвістичного дослідження були неофіційні розмови (casual talks) [22], діалог лікаря та пацієнта [16], соціологічне інтерв'ю (views-eliciting research interview) [20], політичне інтерв'ю (дебати) [24], інтерв'ю у суді з метою отримання захисного ордеру (protective order interview) [23], взаємодія у суді, інтерв'ю в інформаційних випусках новин [21], ток-шоу [16], радіоінтерв'ю [3], телеінтерв'ю [13; 17], друковані версії телеінтерв'ю [19].

Інтерв'ю в пресі вже досліджувалося, зокрема, інтерв'ю як метод отримання інформації [14], як портрет мовної особистості [10], жанрові [11; 14] та структурно-композиційні особливості тексту-інтерв'ю [1].

Комунікативно-прагматичні особливості текстів-інтерв'ю не потрапляли дотепер у коло лінгвістичних досліджень.

Актуальність теми визначається спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на вивчення тексту та дискурсу в комунікативно-прагматичному аспекті. Предметом аналізу статті є комунікативно-прагматичні особливості мовленнєвого ходу інтерв'юера в текстах-інтерв'ю. Мета статті розкрити специфіку мовленнєвого ходу інтерв'юера в текстах-інтерв'ю сучасної англomовної преси, а саме: використання непрямих мовленнєвих актів.

Матеріалом дослідження слугували діалогічні тексти-інтерв'ю, надруковані в 90-х роках XX століття у Financial Times, The Guardian, The Wall Street Journal Europe, Newsweek, People, Time.

У текстах-інтерв'ю головне комунікативне завдання інтерв'юера отримати інформацію від респондента. Залежно від обізнаності інтерв'юера та характеру інформації ініціальним мовленнєвим ходом може бути непрямий мовленнєвий акт. Розглянемо мінімальні діалоги, в яких ініціальний мовленнєвий хід є непрямим актом квеситиву, наприклад:

You were up for two American Music Awards in January but didn't win.

I look at it as, "That's my wake-up call." Maybe we got to push to be the group that we think we are (People 27.04.1998).

У цій мінімальній діалоговій одиниці ініціальний мовленнєвий хід є непрямим квеситивом. Такі висловлювання іноді розглядаються як констативи з перлокутивним ефектом спонукання до обміну думками, зокрема, до висловлення думки-пояснення певного явища [2: 62, 9]. Водночас зауважується, що у даному мовленнєвому акті констатація може сполучатися з прихованим запитанням, що не суперечить існуючому погляду на такі висловлювання як непрямі квеситиви [8: 28, 6]. Ініціальний мовленнєвий хід вищезгаданого мінімального діалогу є "прихованим" запитом інформації. Про це свідчить репліка респондента, яка спрямовується не на пряме констативне, а на непряме квеситивне значення висловлювання. Висловлювання інтерв'юера не розширює інформаційний фонд респондента. Це порушує попередню умову констативу: для інтерв'юера не очевидно, що респондентові відома інформація. Натомість виконується попередня умова квеситиву: інтерв'юер вважає, що респондентові відома інформація. Репліка інтерв'юера є твердженням про

події або факти, відомі інтерв'юєру.

Інформація, що стверджується непрямым квеситивом може бути двох типів: інформація відома як інтерв'юєру, так і респондентові, і використовується, щоб звернутися до суб'єктивних почуттів респондента (A-B-Event statement за термінологією W.Labov, D.Fanshel); спірна, сумнівна, неприємна для респондента інформація (D-Event statement [17: 299]).

Отже, репліка інтерв'юєра про те, що музичну групу респондента номіновано на дві музичні нагороди, але жодної не присуджено, – це ствердження інтерв'юєра про стан респондента, де інтерв'юєру невідомі обставини або інші складники ситуації, відомі респондентові. До того ж, непряме запитання інтерв'юєра провокаційне (D-Event statement), оскільки містить інформацію, неприємну для респондента.

В ініціальному мовленнєвому ході мінімального діалогу інтерв'юєр іноді експліцитно визнає відсутність необхідної інформації, що є також ознакою запиту інформації, наприклад:

You're open about your past, but not your present. You don't discuss whom you're dating or if you're straight or gay.

It's hard to talk about your sexuality when you're not having any sex. I don't really know how to have a private life yet, to really be honest. I damaged that part of my life to such a ridiculous degree that I'm not sure what a private life means for me anymore. I'm not in love. And sometimes those of us who are bad at relationships should do everybody a favor and stop (Newsweek 07.07.1997).

У підкресленому реченні про відсутність у знаннях інтерв'юєра певної інформації свідчить предикат, виражений дієсловом discuss, вжитим у заперечній формі. Предмет запиту експлікується підрядним додатковим реченням, що є наслідком трансформування питального речення у непряму інтерогативну конструкцію: whom you're dating or if you're straight or gay. Як видно з наведеного прикладу, речення цього типу є, без сумніву, стимулом до відповіді-реакції респондента. Мовленнєвий хід респондента – повідомлення про відсутність приватного життя – є відповіддю на прихований запит інтерв'юєра про інформацію, що стосується респондента особисто.

Розглянемо інший приклад мінімального діалогу з непрямым квеситивом у ініціальному мовленнєвому ході:

Newsweek: We're interested to know what your views are on Kofi Annan's deal with Saddam Hussein.

Major: I think it's quite likely [Saddam] won't uphold his end of the deal. What we have seen every time is that he will push against the limits of international tolerance and he will rely upon the international community being disinclined to back the Americans and the British (Newsweek 16.03.1998).

У цьому прикладі інтерв'юер сигналізує про потребу у невідомій інформації через вживання виразу *We're interested to know* у складі складнопідрядного речення. Предмет запиту експлікується підрядним додатковим реченням *what your views are on Kofi Annan's deal with Saddam Hussein*.

Дослідження мовного матеріалу показало, що інтерв'юер іноді застосовує імперативні конструкції, які спонукають респондента до вербальної дії, наприклад:

Please discuss the March 9 meeting in which you were said to have given a green light to Hamas leaders to conduct terror operations.

I refuse this question. You cannot ask me. You are dealing with Yasir Arafat (Newsweek 16.06.1997).

Такі висловлювання експлікують одну з найважливіших умов успішності мовленнєвого акту квеситиву, зокрема апеляцію до адресата з метою усунення інформаційної прогалини у знаннях інтерв'юера [7: 56]. Інтерв'юер апелює до свого співрозмовника використовуючи форму імператива дієслова *discuss*. Предмет запиту експлікується в імперативній конструкції з інтерогативним значенням прямим додатком *the March 9*.

Отже, у мінімальному діалозі тексту-інтерв'ю ініціальний мовленнєвий хід може бути непрямым мовленнєвим актом квеситивом. Запит інформації виражається стверджувальним реченням, в якому про відсутність певної інформації у знаннях інтерв'юера свідчить предикат, виражений дієсловами (*discuss*) зі значенням “казати” або виразами (*wonder, want to know, interested to know*). Предмет запиту експлікується підрядним додатковим реченням, що є наслідком трансформування питального речення у непряму інтерогативну конструкцію.

Непрямий квеситив в ініціальному мовленнєвому ході мінімального діалогу може бути також виражений імперативною конструкцією. Предмет запиту у таких висловлюваннях експлікується додатком або підрядним додатковим реченням, до того ж, до складу головного речення входить одне з дієслів із семантичним значенням “казати” у формі імператива. Використання непрямого квеситиву (констативу з інтерогативним значенням) надає запиту інтерв’юера більш ввічливого звучання і дозволяє уникнути зайвої напруженості у розмові або провокує респондента коментувати спірне чи неприємне питання. Застосування імперативної конструкції дає можливість інтерв’юеру чинити мовленнєвий тиск на респондента.

Репліка інтерв’юера може містити непрямий констатив у ініціальному мовленнєвому ході. Непрямі констативи є висловлюваннями, в яких на фоні формально-структурної категорії питальності відбувається формування комунікативної інтенції твердження, що домінує у суб’єкта мовлення. В інтерогативному висловлюванні стверджувальний смисл формується через відшуковування непрямих або прихованих смислів залежно від певних зовнішніх чи внутрішніх чинників, завдяки яким непрямий констатив відповідно й інтерпретується [15: 63].

В репліці інтерв’юера непрямий констатив в ініціальному мовленнєвому ході – це загальне питання з неінверсованим порядком слів. Вживання такого твердження свідчить про відносно високий ступінь переконаності інтерв’юера у правильності свого припущення [5: 66]. Респондент заперечує або деталізує припущення інтерв’юера, наприклад:

The prospect of money would bring about more political changes than bombing did?

You can change the regime by offering a more attractive alternative rather than by threatening national survival. A threat to national survival makes people close ranks, whereas the prospect of better future opens people up (Newsweek 12.07.1999).

У цьому прикладі ініціальний мовленнєвий хід є непрямым констативом, що передає припущення. Поява таких запитань пояснюється сумнівом інтерв’юера у правильності свого судження, що породжує припущення [7: 22, 4]. Загальні питання з неінверсованим порядком слів звучать як

некатегоричний підсумок мовця щодо того, що було почуте або побачене ним раніше. Попередній контекст є тим комунікативно-ситуативним ґрунтом, на якому визріває припущення. В загальних питальних реченнях з неінверсованим порядком слів консекутивні конектори *so*, *then*, зазвичай, є тим логіко-семантичним ланцюгом, який зв'язує попередній контекст з пропозиційним змістом цього запитання [12: 88-89; 4: 22-23], наприклад:

So the No. 2s are in strong positions?

Very strong. The more focused you are on one or two markets, the better off you're going to be. Eventually, what's going to happen is that WorldCom will wake up to this, along with everybody else, and say, "We need to buy Jazztel (of Spain), or a company like Jazztel, because Jazztel has a market position. They'll have a big share of the data, Internet and voice market. The theory is that you'll have three or four big operators in Europe, but in each country you'll have two or three strong players, depending on the scale of the market. In the mobile market, you're going to have consolidation, but it's going to be with the majors – Mannesmann, Vodafone are going to be the out-and-out winners, and probably Orange will try to get a position. If you take (Sweden's) Telia, they're getting back into their boat and going home because they're saying, "Hey, we've got to protect our markets at home" (The Wall Street Journal Europe 13.10.1999).

Підсумовуючи почуте від респондента, інтерв'юер припускає, що компанії, які йдуть слідом за світовими лідерами на ринку мобільного зв'язку (*the No. 2s*), мають сильну позицію. Цей мовленнєвий хід спонукає респондента висловити думку-ставлення до оцінки інтерв'юером певного явища, тобто є запитом підтвердження.

Ініціальний мовленнєвий хід може бути непрямым констативом, що за структурно-семантичними параметрами є розділовим запитанням (розглядається як підтип загального питального речення [36: 31]), наприклад:

Time: This entire process is a tremendous risk, is it not?

Mowlam: Yes, it is a risk. You only move it forward by taking a risk. You do not know which way people will jump. And which way they jump can cost lives. Northern Ireland is a horrific problem, but you're only human when taking risks (Time 07.07.1997).

Ініціальний мовленнєвий хід інтерв'юера є некатегоричним позитивним твердженням про те, що дії респондента є ризикованими. У даному прикладі мовленнєвий хід респондента можна розглядати як запит підтвердження.

Ініціальний мовленнєвий хід може бути непрямым констативом, що за структурно-семантичними параметрами є загальним питальним реченням у негативній формі і передає позитивне твердження, наприклад:

Q: Aren't there limits to growth in such a small land?

A: What we have to do is increase the supply of knowledge workers. Our high-technology industries need an infusion of 15,000 high-quality technologists, programmers, and so on. I talked to [Palestinian leader] Arafat and [Egyptian President] Mubarak about ways we can use, for example, Egypt's university population. The assumption that the Middle East divides into high-tech Israel and low-tech Arabs may generally be true, but it doesn't have to always be true (Business Week 17.02.1997).

У цьому мінімальному діалозі ініціальний мовленнєвий хід передає некатегоричне позитивне твердження інтерв'юера про те, що у такій маленькій країні як Ізраїль повинні бути обмеження для росту населення.

Запит підтвердження може також виражатися загальним питальним реченням у негативній формі без інверсії. Такі висловлювання передають негативні твердження, наприклад:

And you have not yet missed an issue?

No, we publish seven days a week. Since the city was besieged and sealed in April last year, we have not been able to get newsprint, so we reduced the circulation and the number of pages in order to prolong the life of the paper. We used some paper intended for textbooks and some intended for posters. We have had to change our format 13 times. We also changed colors. Some days the paper would appear in blue, some days it was pink. One day it appeared in green. And then the Serb extremists in Pale said, "They have finally revealed themselves as Muslim fundamentalists" (Newsweek 24.05.1993).

Ініціальний мовленнєвий хід цього мінімального діалогу є непрямым констативом, що передає некатегоричне твердження про те, що ніщо не перешкодило щоденному виходу газети, редактором якої є респондент.

Таким чином, ініціальний мовленнєвий хід у мінімальній діалоговій одиниці тексту-інтерв'ю може бути непрямым констативом, що може

виражатися загальним питанням з неінверсованим порядком слів, розділовим запитанням, загальним питальним реченням у негативній формі з інверсією та без інверсії. Використання непрямого констативу в ініціальному мовленнєвому ході мінімального діалогу пояснюється сумнівом інтерв'юера у правильності свого судження.

Мовленнєвий хід інтерв'юера може містити непрямий квеситив, якщо інтерв'юер звертається до суб'єктивних почуттів респондента і його запитання стосується спірної, неприємної для респондента інформації. Запит інформації виражається стверджувальним реченням або імперативною конструкцією. Використання непрямого квеситиву (констативу з інтерогативним значенням) надає запиту інтерв'юера більш ввічливого звучання і дозволяє уникнути зайвої напруженості у розмові або провокує респондента коментувати спірне чи неприємне питання. Застосування імперативної конструкції дає можливість інтерв'юеру чинити мовленнєвий тиск на респондента.

Перспективою подальших розвідок у даному напрямку є дослідження комунікативних стратегій і тактик комунікантів у діалогічних текстах, гендерні особливості комунікації в діалогічному дискурсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ананьева Н.А. Структурно-композиционные особенности текста печатного интервью как формы массовой коммуникации // Стилистические аспекты устной и письменной коммуникации: Сб. науч. тр. – М.: Гос. пед. ин-т ин. яз. им. М.Тореза. – 1987. – Вып. 286. – С. 4-12.

2. Артеменко Т.Н. Прагматика и семантика инициального констативно-ответного микродиалога: Дис... канд. филол. наук: 10.02.04. – К., 1991. – 186 с.

3. Архипов А.Ф. Синтаксические особенности речевого жанра радиointerview (на материале радиовещания ГДР): Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / Моск. гос. пед. ин-т ин. яз. им. М.Тореза. – М., 1974. – 29 с.

4. Бердникова Л.П. Подтвердительные вопросы в современном английском языке: Автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.04 / Моск. гос. пед. ин-т ин. яз. им. М.Тореза. – М., 1972. – 33 с.

5. Борухович Г.Й. Комуникативна функція незайменникових питальних речень з прямим порядком слів у сучасній англійській мові // Тези 9-ї Всеукраїнськ. наук. філол. конф. “Проблеми сучасної світової літератури та лінгвістики.” – Черкаси: ЧДТУ. – 2002. – С. 66-68.

6. Будагов Р.А. Диалог в разговорной речи и в художественной литературе // Язык и культура. Хрестоматия: в 3 ч., Ч 3. Социолінгвістика и стилистика / Сост.: А.А.Брагина, Т.Ю.Загрязнина. – М: Добросвет-2000, 2002. – 160 с.

7. Гедз С.Ф. Комуникативно-прагматичні особливості висловлювань з інтерогативним значенням у сучасній англійській мові: Дис... канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 1998. – 159 с.

8. Гладуш Н.Ф. Повествовательные предложения как квеситивы // Высказывание и дискурс в прагмалінгвістическом аспекте: Сб. науч. тр. / Отв. ред. Г.Г.Почепцов. – К.: КГПИИЯ. – 1989. – С. 27-29.

9. Кусько Е.Я. Дискурс, дискурсная лінгвістика, дискурсоведение: тенденция развития // Форма, значение и функции единиц языка и речи: Материалы докладов Международ. науч. конф., Минск, 16-17 мая 2002 г.: В 3 ч., Ч. 1. – Минск: Минск. гос. лінгв. ун-т. – 2002. – С. 37-39.

10. Лавринович В.Э. Политический текст и внутренний мир его автора // Текст в гуманитарном знании: Материалы межвуз. науч. конф., 22-24 апреля 1997 г. – М.: Российск. гос. гуман. ун-т. – 1997. – С. 305-309.

11. Мальцевич Р.В. Проблема типологизации жанров публицистики // Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. – Сер. 4. Філологія, Журналістыка, Педагогіка. – 2000. – № 3. – С. 74-79.

12. Пастухова С.Е. Консекутивные коннекторы как экспликатеры выводного знания в английском языке (научные тексты) // Тезисы конф. “Дискурс и аргументація”. – Пятигорск: ПГПИИЯ. – 1992. – С. 88-89.

13. Прожогина И.М. Речевая инерция в спонтанной устной речи (на материале телеинтервью): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02. – К., 1998. – 253 с.

14. Тищенко В.М. Интервью в газете: теория и практика развития жанра: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.01.10 / Моск. гос. ун-т им. М.В.Ломоносова. – М., 1980. – 23 с.
15. Чайка Л.В. Питальні висловлювання у комунікативному аспекті (на матеріалі англ. мови): Дис... канд. филол. наук: 10.02.04. – К., 1998. – 163 с.
16. Ilie C. Semi-institutional discourse: The case of talk shows // *Journal of Pragmatics*. – 2001. – Vol. 33, № 2. – P. 209-254.
17. Macaulay M. Tough talk: Indirectness and gender in requests for information // *Journal of Pragmatics*. – 2001. – Vol. 33, № 2. – P. 293-316.
18. Mishler E.G. The interactional production of narrative accounts // *The Construction of Professional Discourse* / Ed. by B.-L.Gunnarsson, P.Linell and B.Nordberg. – London and New York: Longman. – 1997. – P. 223-244.
19. O'Connell D.C., Kowal S. Orality and literacy in public discourse: An interview of Hannah Arendt // *Journal of Pragmatics*. – 1998. – Vol. 30, № 5. – P. 543-564.
20. Rapley M., Antaki Ch. "What do you think about...?" Generating views in an interview // *Text*. – 1998. – Vol. 18, № 4. – P. 587-608.
21. Roth A.L. Social epistemology in broadcast news interviews // *Language in Society*. – 2002. – Vol. 31, № 3. – P. 355-381.
22. Tannen D. *Talking Voices: Repetition, Dialogue and Imagery in Conversational Discourse*. – New York: Cambridge University Press, 1992. – 240 p.
23. Trinch Sh. L., Berk-Seligson S. Narrating in protective order interviews: A source of interactional trouble // *Language in Society*. – 2002. – Vol. 31, № 3. – P. 383-418.
24. Ushchyna V. Interactional organization of dominance in political interview // *Pragmatics and Beyond: Abstracts the Second USSE Conference*, 28-29 May, 2001. – Kharkiv: Vasyl Karazin National University of Kharkiv. – 2001. – P. 92-94.

